

Провідний банк (менеджер) займається також розподілом відсотків. За операції, пов'язані із синдикованим кредитуванням, банк-менеджер (глава консорціуму) одержує відповідну винагороду. Паралельні позички припускають участь в їх наданні декількох банків. Тут кредит одному позичальникові видають різні банки, але на тих самих же узгоджених умовах. Зазначений перелік вважаємо за необхідне доповнити таким критерієм, як класифікація за видами валюти, адже, як вже зазначалось вище, кредит може надаватись як у національній, так і в іноземній валюті.

Таким чином, запропоновані нами рекомендації дозволять оптимізувати механізм класифікації кредитів банківських установ і сформує більш упорядковану систему для організації аналітичного обліку цих операцій. Перспективами подальших досліджень є розгляд проблем оцінки кредитних операцій, документування процесів видачі й погашення кредиту та формування звітності про кредитний портфель.

Список літератури

1. Васюренко О.В. Банки і банківські операції / О.В. Васюренко. – К.: Знання, 2007. – 352 с.
2. Кіндрацька Л.М. Бухгалтерський облік у банках: методологія і практика / Л.М. Кіндрацька. – К.: КНЕУ, 2002. – 454 с.
3. Мороз А.М. Банковские операции / А.М. Мороз. – К.: КНЭУ, 2007. – 476 с.

УДК 351.45:330

Стефаненко М.М., д-р екон. наук, проф.,

Філенко А.С. (РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»,
Сімферополь)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто концептуальні засади вдосконалення системи оподаткування підприємств в Україні. Проаналізовано заходи щодо оптимізації податкового навантаження.

Ключові слова: *система оподаткування, податки, податкові пільги, Державна податкова служба.*

Українська податкова система є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки з-поміж країн із розвинутою ринковою економікою, а й у глобальному порівнянні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні.

У рейтингу податкових систем Paying Taxes 2011, підготовленому Світовим банком спільно з PriceWaterhouseCoopers, Україна посіла 181 місце зі 183 досліджуваних країн [7].

За даними дослідження, середньостатистичне українське підприємство протягом року сплачувало 135 податків і платежів, що є найгіршим показником у світі (183 місце). Більшість податків і внесків (96) в Україні пов'язана з оподаткуванням праці. До речі, вітчизняна система оподаткування до 1 січня 2012 р. нараховувала 28 загальнонаціональних і 14 видів місцевих податків і зборів [4]. Вартість адміністрування багатьох із них перевищувала надходження від їх справляння.

Метою статті є обґрунтування однієї зі слабких ланок податкової системи України, якою є високий показник навантаження на комерційний прибуток підприємств. У міжнародній практиці комерційний прибуток визначається як чистий дохід, скоригований на матеріальні затрати виробництва, амортизацію, операційні й адміністративні витрати, але без урахування внесків до соціальних фондів і прямих податків. Понад 57% від комерційного прибутку підприємств вилучається до бюджету та позабюджетних соціальних фондів (149 місце). 43,1% від комерційного прибутку витрачають на сплату внесків і відрахувань із фонду оплати праці; 12,3% – податку з прибутку підприємств.

Так, ключовими негативними факторами, що визначають надто низькі конкурентні позиції української податкової системи, є:

1. Нестабільність, внутрішня суперечливість і неузгодженість податкового законодавства. Чинне до 2012 р. законодавство нараховувало близько 600 законів і підзаконних актів, що регламентують податкову систему України. Деякі законодавчі акти суперечать один одному щодо нарахування чи адміністрування одного й того ж податкового платежу.

2. Високе податкове навантаження на бізнес. Особливо це стосується оподаткування оплати праці.

3. Нераціональний розподіл податкового тиску між факторами виробництва. В Україні основний податковий тиск здійснюється на капітал і людські ресурси, які в сучасних економічних умовах є рушіями становлення інвестиційно-інноваційної моделі економіки. Високе навантаження на фонд оплати праці та прибуток корпорацій є фактором стримування інвестицій у основні фонди та розвиток людських ресурсів.

4. Низька рентабельність податкової системи. Затрати вітчизняної податкової системи на збирання 100 грошових одиниць податків у 3-4 рази перевищують аналогічний показник у країнах із розвинутою ринковою економікою, що свідчить про непродуктивні видатки податкової служби та про її недостатньо ефективну роботу.

5. Низька фіскальна ефективність податкової системи. Через нездатність підвищити продуктивність податку шляхом перекриття схем мінімізації та ухиляння від сплати податків держава втрачає значний обсяг фінансових ресурсів. За розрахунками експертів, лише від мінімізації й ухиляння від сплати ПДВ бюджет втрачає 26% цього податку від його потенційно можливого надходження.

6. Складність системи адміністрування податків. Через недосконале законодавство, а також значний обсяг бюджетних втрат від оптимізації оподаткування Податкова служба запроваджує додаткові заходи та обмеження, під дію

яких досить часто потрапляють і сумлінні платники податків. Показовою є ситуація з уведенням реєстру податкових накладних, який ускладнив підготовку податкової звітності для всіх платників ПДВ, хоча був запроваджений для боротьби з недобросовісними платниками податків.

7. Централізація фінансових ресурсів і повноважень стосовно їх розподілу. Більшість ключових податків сьогодні закріплені виключно за Державним бюджетом. Ті ж, що закріплені за місцевими бюджетами, належать до кошику доходів, що враховуються під час визначення розміру міжбюджетних трансфертів. Іншими словами, якщо доходи від сплати податку зростають, то місцевим бюджетам від цього не буде жодної користі, оскільки на аналогічну величину скоротиться обсяг трансферту з держбюджету. У підсумку склалася дестимулююча система міжбюджетних відносин, за якої місцеві органи влади, не маючи зацікавленості, взагалі усунулися від проблем податкової політики.

8. Безсистемне та невинуватене надання податкових пільг і звільнень, що посилює податкове навантаження на ефективні підприємства, які сумлінно сплачують податки. Широкий перелік податкових преференцій викривлює фіскальний простір, надаючи окремим підприємствам і галузям більш вигідні вихідні позиції, автоматично знижуючи конкурентоспроможність суб'єктів підприємницької діяльності, які не мають можливості лобіювати надання їм податкових пільг [1].

Нестабільність, внутрішня суперечливість і неузгодженість податкового законодавства можуть оптимізувати такі заходи: формування єдиного концептуального правового розуміння на засадах визнання принципу верховенства права й побудованих на ньому принципів верховенства Конституції, законів і підзаконних актів; суворе дотримання правил законодавчої техніки, своєчасна інформатизація законотворчого процесу та кодифікація податкового законодавства; доступність текстів законопроектів для широкого ознайомлення й обговорення серед громадськості; аналітична експертиза законопроектів, соціально-правовий експеримент, наукове прогнозування, законодавче планування, дослідження суспільної думки й апробування проектів; встановлення чітких критеріїв конституційності правових актів, що гарантують їх коректність, ефективність і захищеність конституційним визнанням, а також дотримання юридичних пріоритетів і меж відповідальності за порушення законності [3, с. 212-213].

У більшості країн із розвинутою ринковою економікою основою корпоративного податкового менеджменту є оптимізація податкового навантаження, що досягається завдяки оптимальному вибору режиму оподаткування, ефективному контролю й управлінню оподаткуванням. До нашого часу проблеми управління оподаткуванням розглядалися в основному з позицій практичних рекомендацій для керівників, бухгалтерів, фінансистів підприємств. Не маючи наукового підґрунтя, корпоративний менеджмент часто зводиться до роз'яснень законного ухилення від оподаткування, а не ефективного управління ним.

Зменшити податковий тиск на платників податків, які не мають пільг і виконують свої платіжні зобов'язання, може допомогти застосування державних форм підтримки, поширених у країнах із розвинутою ринковою економікою: звільнення певних підприємств від необхідності ведення звітності про ре-

зультати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку й звітності; використання податків на оціночний дохід і мінімальних податків; податкові кредити (відрахування із суми нарахованого податку) [6, с. 461-462].

Для підвищення ефективності діяльності Податкової служби України Міжнародна фінансова корпорація пропонує вжити таких заходів:

- скорочення кількості візитів до контролюючих органів дозволить забезпечити правові гарантії підприємствам, що надсилають звітність до контролюючих органів через Інтернет або поштою;

- удосконалення системи контролю та скорочення кількості перевірок на основі оцінки ризиків усіма контролюючими органами, згідно з найкращою міжнародною практикою відбору платників податків для перевірок, – запорука поліпшення ефективності контрольно-перевірочної діяльності контролюючих органів і зменшення втручання в діяльність платників податків, зменшення витрат часу та коштів на забезпечення проходження перевірок. Інші види контролю (наприклад, позапланові перевірки) мають бути мінімізовані, особливо щодо малих і середніх підприємств;

- запобігання застосуванню санкцій через створення й активне запровадження зваженої системи швидкого та безперешкодного застосування санкцій, серед яких можуть бути й позбавлення реєстрації, й штрафи, й тимчасове закриття відповідного підприємства та інші адміністративні заходи. Що стосується кримінального переслідування, то інформування про перебіг розслідування невеликої кількості справ і оприлюднення вироків (винесених під час судового процесу) можуть сприяти кращому дотриманню податкового законодавства. Вдалий приклад реалізації такої політики – Канада. Оприлюднення вироків, винесених у справах про ухилення від сплати податків, дало змогу нагадати громадянськості про те, що порушення податкового законодавства є неприйнятними. Таким чином, Канада використала вплив судових процесів у сфері податкових порушень;

- підвищення довіри до податкових органів і рівня використання джерел податкової інформації, що надходить від таких органів, залежить від подальшого поліпшення якості роз'яснень податкового законодавства та підвищення професійного рівня працівників податкового органу [2, с. 19-21].

Підвищити фіскальну ефективність податкової системи може запровадження концепції звичайних цін, зменшення можливості мінімізації податку на прибуток, перекриття законних можливостей мінімізації оподаткування платниками єдиного податку, перекриття схем мінімізації нарахування зобов'язань ПДВ і необґрунтованого розширення податкового кредиту, а також посилення боротьби з ухилянням від оподаткування виробництва та реалізації піддакцизних товарів.

Децентралізація податкової системи України ґрунтується на перерозподілі фінансових ресурсів держави та корекції структури коштів місцевих бюджетів. Водночас, оскільки сьогодні уряд є фінансово слабким, перерозподіл окремих податків на користь місцевих бюджетів навіть у середньостроковій перспективі є майже неможливим. У цьому контексті раціональним видається

перехід до зв'язаної моделі податкової системи. Її сутність полягає в закріпленні за місцевими бюджетами частки обсягу національних податків, яка не буде враховуватися під час розрахунку міжбюджетних трансфертів. Значний позитивний вплив на зацікавленість місцевих органів влади в розвитку малого бізнесу матиме виключення єдиного податку з кошику доходів, що враховується під час розрахунку трансфертів. Для стимулювання реалізації фіскального потенціалу адміністративно-територіальних одиниць необхідним заходом є закріплення 50% від перевищення прогнозованого обсягу надходжень першого кошику за переліком дохідних статей місцевих бюджетів, що не враховуються під час розрахунку міжбюджетних трансфертів [5, с. 64].

Висновки. Таким чином, безсистемність і невиправдане надання податкових пільг і звільнень може створити перешкоди щодо надання державної підтримки у вигляді податкових пільг і преференцій підприємствам, які мають намір здійснювати активну інвестиційну політику, за умови еквівалентної вигоди від їх діяльності для держави, що може проявлятися у створенні робочих місць, зниженні екологічного тиску, збільшенні бюджетних надходжень, валютної виручки тощо.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку визначаємо, підкреслюючи, що для поліпшення свого становища Україні необхідно поступово використовувати міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни; створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що сприятиме поступовому збільшенню надходжень до Державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи Україна матиме шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі.

Список літератури

1. Бечко П.К. Податковий менеджмент: навч. посіб. / П.К. Бечко, Н.В. Лиса. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 288 с.
2. Вартість дотримання податкового законодавства в Україні. – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2011. – 252 с.
3. Кміть В.М. Правові колізії у податковому законодавстві України та шляхи їх усунення / В.М. Кміть // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2011. – № 1 (48). – С. 209-215.
4. Лисенков Ю.М. Основні нововведення Податкового кодексу України щодо складу податків [Електронний ресурс] / Ю.М. Лисенков, С.О. Біда. – Режим доступу: <<http://www.economy.nayka.com.ua/>>.
5. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? – К.: НІСД, 2011. – 80 с.
6. Ткаченко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою ринковою економікою / Т. Ткаченко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 460-464.
7. Paying Taxes: The global picture [Electronic resource]. – Available from: <<http://www.pwc.com>>.